

УДК 101.1:130.2

ПЛЮРАЛІЗМ У ФІЛОСОФІЇ ТА НАУЦІ

Шевчук С.Ф.

Житомирський національний агроєкологічний університет

Окреслюється зміст поняття «плюралізм» через порівняння з монізмом. Плюралізм філософських вчень констатується як особливість, яка завжди відрізняла філософію від науки. На ґрунті аналізу етапів становлення позитивістської філософії науки виявлено спрямування еволюції уявлень про науку від монізму до плюралізму. У постпозитивізмі плюралізм проявився у тенденціях до пом'якшення методологічного радикалізму, установках на аналіз ролі соціокультурних чинників та історичного контексту науки, ідеях гуманізації науки та теоретичного плюралізму. У висновку йдеться про притаманність плюралізму не лише філософії, але й науці на вищих щаблях її розвитку і про зближення філософії та науки.

Ключові слова: плюралізм, монізм, наука, філософія, позитивізм.

Плюралізм, і пов'язана з ним толерантність, які так не подобаються прихильникам авторитарного світогляду, є особливо значимими у посттоталітарному світі з його потребами демократизації та гуманізації. Інтерес до плюралістичної методології зростає у процесі подальшої розбудови демократичної держави і суспільства. Тоталітарні диктаторські режими, як вогню, боються плюралізму, адже саме уявлення про те, що, окрім їх власної, може існувати інша, протилежна думка чи ідея, виводить їх з рівноваги.

Постановка проблеми. У той час, як історія філософії вражає багатоманітністю різних шкіл, напрямків, течій, наука в її класичній формі тягнє до одноманітності, однозначності. Ця різниця покладалась в основу тієї прірви, яка розділяла філософію і науку. Однак, чи настільки далека сучасна наука від філософії та чи не можемо ми помітити в ній рух від монізму до плюралізму?

Аналіз досліджень. Проблему плюралізму у філософії досліджували Аристотель, Ф. Бекон, Г.В.Ф. Гегель, Столович Л.Н., Ойзерман Т.І., Зотов А.Ф. та інші. Проблему плюралізму в науці розробляли відомі філософи науки І. Лакатос, П. Фейєрабенд, Т. Кун, К. Поппер та інші.

Мета статті. Ми ставили перед собою мету – прослідкувати процес еволюції науки (природознавства) від однозначності до багатозначності (від монізму до плюралізму). На цій основі констатувати можливість та необхідність більш тісної взаємодії (єдності) філософії та науки. Для реалізації мети ми ставили перед собою наступні завдання: 1) встановити відмінність понять «монізм» та «плюралізм»; 2) проаналізувати плюралізм як принцип, притаманний філософії «зовнішньо» (на рівні її існування в соціально-культурному та історичному просторі) та «внутрішньо» (як особливість філософування взагалі); 3) дослідити етапи становлення науки та їх осмислення в методологічних концепціях філософії науки.

Виклад основного матеріалу. Плюралізм, як термін, був запропонований німецьким філософом Х. Вольфом у 1712 році, як протилежний монізму.

Монізм і плюралізм є виявами людського мислення, які визначають у процесі пізнання об'єктивного світу, людської діяльності, розвитку суспільства дещо єдине чи множинне, схожість або різницю предметів, явищ, подій та ін.

Вже Аристотель писав про спосіб думок людей, котрі трактували єдине та множинне як такі

види сутностей, що перебувають у відношенні протилежності. Відповідно, ці протилежності не існують одна без одної.

Ознаками монізму (грец. Monos – один, єдиний) як типу раціонального мислення є однозначність, лінійність, строгість, визнання дечого єдиного – один Бог, один початок, один світ, одна причина. У процесі обговорення якогось питання чи проблеми монізм означає єдиний погляд та відсутність альтернативи.

Плюралізм (лат. Pluralis – множинний) – це багатозначність, нелінійність, варіативність гіпотез, визнання дечого багатоманітного: багато початків, багато світів, багато причин. У процесі обговорення питання чи проблеми плюралізм допускає множинність поглядів, припущень, думок, визнає альтернативу.

Як парадигму наукового мислення сутність монізму та плюралізму визначив Ф. Бекон у праці «Про принципи і початки»: «Монізм – думка тих, хто визнає лиш один принцип речей, плюралізм – думка тих, хто визнає багато принципів» [1, с. 210].

Відповідно до цих принципів раціонального мислення здійснюється рух думки (міркувань) людини, суб'єкта наукового, філософського мислення у певному напрямку, а саме – до межі, коли «все єдине» (монізм) або «все – різноманітне» (плюралізм).

При порівнянні філософії та науки впадає у вічі факт наявності у філософії великої кількості напрямків, течій, шкіл, позицій, уявлень тощо. Античний скептицизм, констатуючи цей факт, стверджував, що філософи, оскільки вони обґрунтовують несумісні одне з одним уявлення, ніколи не досягають істини і тим самим демонструють хибність та недостатність будь-яких філософських положень. Противники скептицизму, погоджуючись, що попередні філософські вчення дійсно були хибними, але заперечуючи тезу про рівноцінність усіх філософських висловлювань, прагнули створити істинну філософію, яка б припинила розмаїття несумісних уявлень, цей, як вони вважали, перманентний філософський скандал.

Кожен видатний філософ був переконаний у тому, що саме йому вдалось накінець перебороти дискредитуючий філософію плюралізм вчень, заперечивши теорії своїх попередників і створивши істинну філософську систему. Це прагнення складає суб'єктивний момент історико-філософського процесу, джерелом якого, зокрема,

є, по-перше, прагнення перетворити філософію в науку і, по-друге, обмежене розуміння природи науковості у філософії, її своєрідності.

Вперше принципово по-новому до цього питання підійшов Гегель. Він покінчив зі спрощеним уявленням про історію філософії як послідовну низку випадкових подій, сукупність думок і заблуджень. Історико-філософський процес Гегель проаналізував як суперечливий, послідовний розвиток, в межах якого протилежні та взаємовиключаючі вчення знаходяться у відношенні спадкоємності.

Обґрунтовуючи спробу позитивної оцінки плюралізму філософських вчень, концепцій, ідей, Гегель розмежовує його зовнішню та внутрішню, суб'єктивну та об'єктивну сторони, його видимість та сутність. Філософія, як і сама дійсність, яку вона осягає, багатоманітна, але багатоманітність передбачає єдність, бо конкретне складає єдність різних визначень. Отже, і філософське вчення потрібно розуміти як різні визначення єдиного, що створюють різні сторони цілісної реальності, незважаючи на те, що вони протистоять одне одному. Багатоманітність філософських вчень – це, за Гегелем, «органічна система, цілісність, що утримує в собі безліч ступенів і моментів» [2, с. 32]. Ці ступені, моменти «абсолютної ідеї» – різні філософські системи. Вони різні, але утримують у собі тотожність. Звідси робиться висновок, що «кожна філософська система необхідно існувала і продовжує дотепер існувати: жодна з них, отже, не зникла, а всі вони збереглися у філософії як моменти одного цілого. Але ми повинні розрізняти частковий принцип цих систем філософії, взятий як частковий принцип, і проведення цього принципу через весь світогляд» [2, с. 40].

Гегель, таким чином, розрізняє у кожній системі філософії (йдеться, звичайно, про видатні філософські вчення) перехідне і неперехідне. Неперехідним є її принцип, який асимілюється наступним розвитком філософії, перехідне – абсолютизація цього принципу, яка неправомірно протиставляє дану систему всім іншим філософським вченням, як нібито вищу, останню ступінь філософського розвитку.

Питання про плюралізм філософської думки відноситься безпосередньо і до сутності філософії та філософського мислення. Предмет філософії «в потенції» прихований у процесі філософування, у філософському мисленні. Тому визначати потрібно не предмет, котрий вивчає чи повинна вивчати філософія – на відміну від математики, фізики чи соціології тощо – а особливу установку думки, манеру розмірковувати. Отже, «суть» філософії – в філософському мисленні. Тому жодне філософське вчення не співпадає з цією «суттю» – як не співпадає продукт з діяльністю, що його виробила. Тому-то без особистісного відношення, без тієї чи іншої форми особистого внеску філософія уже не зовсім філософія. Вона, на думку А.Ф. Зотова «не стільки «знання про...», скільки «буття в...», в специфічному модусі свідомості, власної присутності суб'єкта у знанні, яке й робить це знання філософським...». Тому роблячи спробу говорити про філософію та філософське мислення, використовуючи поняття «предмета», необхідно ставити

акцент на суб'єктивному, особистісному моменті предметності, на тому, що він «предмет», тобто те, що не тільки стоїть перед суб'єктом, але й «поставлено» суб'єктом як його предмет: предмет «світиться» інтересом суб'єкта» [3, с. 16].

Таким чином, якщо спеціальні науки розрізняються предметом свого дослідження, то особливість філософського мислення полягає в суб'єктивному, особистісному моменті відтворення предмета. У філософському мисленні «Я» завжди співвідноситься з іншим, активно взаємодіє з ним. Діалог або дискурс – форми розгортання філософської думки, підґрунтям яких є різноманітність ідей, позицій, точок зору, тобто плюралізм.

Щоб прояснити питання, чи має місце плюралізм у науці, звернемось до історії її розвитку. Відомий філософ науки В.С. Стюпін виділяє три етапи розвитку науки: 1) класичне природознавство (його завершення – кінець XIX – початок XX століття), 2) формування неklasичного природознавства (кінець XIX – перша половина XX століття), 3) неklasичне природознавство сучасного, НТР-рівня типу (постнеklasичний етап). На першому етапі головною ідеєю, що застосовувалась при обґрунтуванні наукових знань про природу, була ідея абсолютної суверенності пізнаючого розуму, який ніби з боку спостерігаючи світ, розкривав у явищах природи їх сутність. «Вважалося, наприклад, що об'єктивність і предметність знання досягається лише тоді, коли з опису і пояснення виключається все, що відноситься до суб'єкта, засобів і процедур його пізнавальної діяльності» [4, с. 71]. Класична наука, таким чином, ґрунтувалась на чіткому розрізненні суб'єкта і об'єкта. Вона виходила з необхідності винесення суб'єкта «за дужки» об'єкта, що пізнається, як необхідної умови науковості результатів пізнання. Не випадково, класичне природознавство формувало своє завдання наступним чином: описати природу так, якби людини взагалі не було. Класична наука формувалась під впливом установки на раціональність знання. При цьому поняття раціональності та науковості практично збігались. Закономірність розумілась класичною наукою виключно як динамічна, що означало обов'язковість причинно-наслідкових зв'язків. Маючи справу з макросвітом, класична наука вимагала також наочності теоретичного пояснення.

Таким чином, на першому етапі становлення науки критерій науковості та об'єктивності знання був пов'язаний з елімінацією суб'єктності пізнання. Це означало спрямованість на єдину та однозначну істину, а отже, майже повністю виключалась можливість різних позицій, точок зору, тобто плюралізму.

На другому етапі виявилась криза цих установок і був здійснений перехід до нового типу філософських обґрунтувань. Цей перехід характеризується відмовою від прямолінійного онтологізму і розумінням відносної істинності будь-якої картини природи, виробленої на певному етапі розвитку природознавства. Тут допускається істинність різних конкретних теоретичних описів тої самої реальності, оскільки у кожному з них утримується момент об'єктивної істини. Пост класична наука будується на визнанні суб'єктності всякого знання. Суб'єктність знання обумовлюється специфікою людської взаємодії зі

світом. Так, Ейнштейн, формулюючи основні положення теорії відносності, відмічав, що фізична теорія описує фізичний процес не сам по собі, а результат взаємодії фізичного процесу із засобами дослідження. Тому сучасна методологія та філософія науки підкреслюють принципову роль спостерігача і засобів спостереження при отриманні наукового знання.

Якщо завдання класичної науки полягало у відкритті загальних розумних законів, за якими влаштований світ, то пост класична наука виявляє, що світ не настільки впорядкований, як думали раніше. Так, одним із основоположних принципів квантової механіки є принцип невизначеності. Сучасна наука звертається до поняття «хаос», щоб охарактеризувати принципову невпорядкованість світу. Хаос – ірраціональний, його природа двояка: з одного боку, хаос – джерело творчості, безперервного оновлення світу, появи того, чого раніше не було; з іншого боку, хаос загрожує руйнуванню світу. Хаос і принципова непередбачуваність поведінки об'єкта свідчать, що наука завжди повинна рахуватись з нерациональною остачею, котра неусувна, як би не вдосконалювались засоби і методи науки.

Звичайно, непередбачуваність світу не можна абсолютизувати. Дещо наука здатна передбачити, але, як справедливо зауважив сучасний французький філософ Жан-Франсуа Ліотар, у світі існують лише острівці детермінізму.

Все це привело посткласичну науку до перегляду уявлень про закономірність. На відміну від класичної науки, що розуміла закономірність як динамічну з обов'язковістю причинно-наслідкових зв'язків, посткласична наука розуміє закономірність переважно як ймовірнісно-статистичну. Ймовірнісно-статистичні закономірності застосовуються не щодо одиничного об'єкта чи події, а лише щодо їх множини. Передбачаючи поведінку сукупності об'єктів в цілому, вони не здатні передбачити поведінку кожної одиниці, що входить до неї.

Третій етап розвитку науки характеризується осмисленням історичної мінливості не лише онтологій, але й самих ідеалів та норм наукового пізнання, баченням науки у контексті соціальних умов її буття та соціальних наслідків, обґрунтуванням припустимості та навіть необхідності включення аксіологічних факторів при поясненні та описі низки складних системних об'єктів (екологічні процеси, глобальне моделювання, обговорення проблем генної інженерії тощо).

З першої третини XIX століття був розпочатий процес осмислення наукою самої себе. Так з'явився перший позитивізм, заснований О. Контом. Перші позитивісти намагались зрозуміти суть і структуру наукового знання. Особливо цікавила перших філософів науки проблема демаркації наукового і ненаукового знання, питання про відмінність науки від не-науки. Обговорення цих проблем виявило той факт, що межа між наукою і не-наукою досить умовна та історично мінлива. Однак, тривалий час вважалось, що критерієм демаркації є перевірка знання на верифікацію: речення могло вважатись науковим лише у тому випадку, якщо його істинність могла бути перевірена емпірично, шляхом спостереження чи експерименту. При цьому виходило,

що філософське знання більшою мірою виявлялось поза межами науки.

Принцип верифікації, який відстоювали представники неопозитивізму першої половини XX ст., викликав критику з боку не лише філософів, але й з боку представників власне науки. Адже цей критерій «відсікав» від науки найбільш фундаментальні та плідні її сфери.

Зростаюча незадоволеність філософів науки принципом верифікації заставляли їх вести пошуки нових критеріїв демаркації науки і не-науки. Радикальний поворот був здійснений К. Поппером, який був переконаний у тому, що центральною проблемою теорії пізнання є не стільки дослідження структури наукового знання, скільки проблема його росту. Це суттєво змінило проблематику філософії науки. К. Поппер замінив критерій верифікування критерієм фальсифікування. Це означало, що для будь-якої дійсно наукової теорії ми завжди можемо знайти галузь можливих фактів, котрі, якщо будуть встановлені, її спростують. Принцип фальсифікації дозволяє розпізнати псевдонаукову теорію серед дійсно наукових. Вченим було сформульовано наступну модель розвитку наукового знання: встановлення фактів – висування гіпотези, що їх пояснює – її емпіричне спростування – висування нової гіпотези, більш повної і т.д.

Американський вчений Т. Кун, наклавши попередівську схему на реальні факти історії науки, отримав цікаві результати. У роботі «Структура наукових революцій», спираючись на введені ним поняття «парадигми», «наукового співтовариства», «завдань-головоломок», «аномалій» та ін., він моделює розвиток науки від однієї революції до іншої. У період кризи, спричинений зростанням числа аномалій, наука, по суті, перестає функціонувати. В ній починається конкуренція ідей і парадигм. Т. Кун зауважує, що в цей період наука стає схожою на філософію, для якої конкуренція ідей (плюралізм) є правилом, а не виключенням. Зміну пануючої парадигми новою Т. Кун називає науковою революцією.

Концепція наукових революцій дозволила переглянути погляди філософів на логіку розвитку наукового знання. Традиційно вважалось, що наука розвивається прогресивно і кумулятивно-наукове знання з бігом часу вдосконалюється і росте. Т. Кун у межах своєї концепції наукових революцій розвиток наукового знання представив дискретно: перехід до нової парадигми означає розрив наукової традиції, відкидання накопиченого раніше знання, змушує наукове співтовариство вибудовувати наукову картину заново, «з нуля». Незважаючи на абсолютизацію цього розриву система, запропонована Т. Куном, відобразила реалії розвитку науки (розвиток науки був розглянутий не абстрактно-логічно, а конкретно-історично). Т. Кун вперше в філософії науки використав історичний матеріал не для ілюстрації, а для побудови теорії.

Звичайно, концепція наукових революцій має свої недоліки. Подальші дослідження у цій галузі, здійснені І. Лакатосом, І. П. Фейєрабеном, внесли суттєві зміни і доповнення в наші уявлення про шляхи розвитку науки. І все ж саме концепція Т. Куна була покладена в основу сучасної філософії науки.

Критично переосмислив і сприяв подальшому розвитку попперівських ідей його учень І. Лакатос, який зберігає прихильність до історичного напрямку у філософії науки. На його думку, всяка наукова теорія повинна бути історіографічною. У той же час він розрізняє реальну історію пізнання та її логічну реконструкцію («внутрішню історію»). У своїй роботі «Історія науки і її раціональних реконструкцій» І. Лакатос виділяє чотири типи методологічних доктрин. Три перші – індуктивізм, конвенціоналізм, методологічний фальсифікаціонізм – визнаються ним неефективними з погляду адекватності раціональної реконструкції науки.

Пошук основ, що дозволяли б з єдиної позиції вивчати і пояснювати пізнавальну діяльність вчених, логіку наукового дослідження та історичний прогрес науки, приводить філософа до четвертої доктрини – концепції науково-дослідницьких програм.

Концепція наукових програм зберігає певну спадкоємність щодо ідей К. Поппера. Однак, у той час як, за Поп пером, на зміну одній теорії приходить інша, стара теорія відкидається повністю, то за Лакатосом, ріст знання здійснюється у формі критичного діалогу конкуруючих дослідницьких програм. А це є не що інше як застосування принципу і методології плюралізму в ділі.

Отже, згідно Лакатосу, вже не теорії, а дослідницькі програми є фундаментальною одиницею розвитку науки і головна їх цінність полягає в тому, що вони здатні поповнювати знання та прогнозувати нові факти.

Суперечності та труднощі, що виникають при поясненні якихось явищ істотно не впливають на ставлення до програми вчених (що в дійсності і відбувається). Дійсно, сильна теоретична ідея завжди є досить багатою для того, щоб її можна було захищати. Звідси випливає відмова від попперівської моделі, у якій за висунуттям певної гіпотези слідує її спростування. Жоден експеримент не є вирішальним і достатнім для спростування теорії. Це дозволяє зрозуміти, з одного боку, як наукові концепції переборюють труднощі, а з іншого – існування альтернативних дослідницьких програм. Лише тоді, коли буде зруйноване «тверде ядро» програми, стане необхідним перехід від старої науково-дослідницької програми до нової. У цьому і вбачається суть «наукової революції».

Дослідницька програма прогресує, якщо її теоретичний ріст приводить до прогнозування нових фактів. Вона регресує, якщо дає лише спізнілі пояснення новим фактам, які були відкриті випадково або прогнозувались конкуруючою програмою. Якщо одна дослідницька програма пояснює більше, ніж її конкурентка, то вона витісняє останню.

Таким чином, у Лакатоса попперівський критичний раціоналізм втрачає свій негативно-руйнівний характер і стає конструктивним. З позиції методології дослідницьких програм виконання принципів критичного раціоналізму полягає не в спробі спростування теоретичної системи, що перевіряється, але в створенні альтернативних концепцій з метою розгляду досліджуваної проблеми з максимального числа позицій.

Показовою з погляду застосування методології плюралізму є концепція американського філософа Пауля Фейєрабенда. Він, намагаючись поліпшити теорію «критичного раціоналізму», висуває принцип «теоретичного плюралізму», або проліферації (розмноження) теорій, що є істотною рисою розвитку наукового знання. На його думку, вчені повинні намагатись створювати теорії, які б відрізнялись від існуючих та визнаних. Створення альтернативних теорій сприяє їх взаємній критиці, прискорюючи тим самим розвиток науки. Принцип проліферації, за Фейєрабеном, є плюралізм у методології наукового пізнання.

Наука з'являється як процес розмноження теорій і допускає співіснування безлічі рівноправних типів знання. Критерії раціональності не абсолютні, а відносні (немає таких критеріїв, які були б прийнятні скрізь і завжди). Принцип контридукції (необхідність розробляти і вводити гіпотези, несумісні з визнаними теоріями), піднесений Фейєрабеном до рангу методологічної максими, породив так званий «епістемологічний анархізм», девіз якого – «все дозволено».

Отже, якщо Кун стверджував відносність наукового знання і принципів наукової раціональності, зв'язавши їх з науковим співтовариством, то Фейєрабенд замінив наукове співтовариство окремим індивідом: на вченого не повинні впливати жодні норми, він повинен досліджувати факти та події сам, не піддаючись тиску з боку інших ідей та теорій. Опора вченого на традиції, норми, парадигми, його прихильність до окремих теж не є гарантом об'єктивності та істинності прийнятої суб'єктом теорії – необхідно підтримувати наукову зацікавленість і терпимість до інших позицій.

Прихильність до плюралістичної методології Фейєрабенда проявилась і в констатації тези про те, що основи науки вкорінені в культурі взагалі. Наукове пізнання відбувається в широкому контексті культурних, ідеологічних, політичних традицій. Отже, характер висунутих теорій визначається не тільки емпіричним базисом, але й цілою низкою суб'єктивних факторів: традиціями того суспільства, в якому народився і виріс учений, його смаками, естетичними поглядами, думкою його колег тощо.

Слід визнати, як заслугу Фейєрабенда. Проголошення ним так необхідних сучасній науці принципів: плюралізму, толерантності, права на творчий пошук кожного вченого, а не лише обраної наукової еліти.

Як бачимо, філософія науки ХХ ст. породила значну кількість різних теорій науки – методологічних концепцій. Якщо вибудувати хронологічну послідовність осмислення процесу розвитку науки, результатом котрого є сучасний стан філософії науки, то можна помітити деякі стійкі тенденції.

Одна з таких тенденцій полягала у поступовому відході методологічних концепцій від орієнтації виключно на формальну логіку та все більше їх зближення з історією науки. Якщо в епоху панування логічного позитивізму зразком для методологічних побудов слугували формальні логічні конструкції, а основним знаряддям методологічного дослідження був логічний аналіз мови науки і побудова моделей, то з 60-х років

XX ст. більшість методологів починає турбуватися не стільки про формальну точність своїх побудов, скільки про їх адекватність історичному процесу розвитку науки. Свого часу ця обставина була відмічена відомим дослідником у цій галузі В.А. Лекторським: «якщо до недавнього часу представник «філософії науки» в США та Англії, як правило був спеціалістом з математичної логіки, а публікації часто були присвячені різним формальним проблемам, то сьогодні найбільший інтерес серед «філософів науки» викликають роботи дослідників іншого типу, які поєднують знання історії науки з широкими філософськими узагальненнями» [10, с. 110].

Звернення філософії науки до історії науки було обумовлено суттєвими змінами її проблематики, що відбулись на межі 50-60-х років. Якщо у попередній період увага методологів була спрямована переважно на обговорення та вирішення проблем, пов'язаних з аналізом структури наукового знання, процедур перевірки та підтвердження теорій, то з 60-х років центральними питаннями у філософії науки стають питання, що описують розвиток знання. Обговорення і вирішення цих питань потребували історичного матеріалу. Так відбувається послаблення жорстких методологічних стандартів і норм, заміна їх більш м'якими. Врешті-решт, цей процес привів до відмови взагалі від будь-яких універсальних стандартів науковості, раціональності тощо. Одночасно змінювалось ставлення до метафізики (філософії) в традиційному сенсі: неопозитивісти оголосили метафізику нісенітницею; потім їй повернули осмисленість і навіть визнали її вплив

на розвиток науки; врешті прийшли до знищення будь-яких меж між наукою та філософією.

Висновки і пропозиції. Таким чином, плюралізм притаманний філософії, з одного боку, історично, через розгортання її змісту у полеміці великої кількості вчень, шкіл, течій та напрямків. З іншого боку, полемічність, дискурс, діалог, що засновані на принципі плюралізму, складають суть філософування як такого.

Наука ж формувалась під лозунгом об'єктивності, абсолютної однозначності істини, виключення всього, що стосувалось суб'єкта. Однак, у процесі еволюції науки від класичної до постнекласичної її форм відбувається послаблення радикальної спрямованості на однозначність (монізм), що виражається в орієнтації уваги на історичний та соціально-культурний контекст її функціонування, у відході від універсальних стандартів науковості та раціональності. Показовою у цьому відношенні є поява концепцій філософії науки, в яких чітко прослідковується акцент на багатозначність, плюралізм (наприклад, концепція «теоретичного плюралізму» П. Фейерабенда та ін.).

Динаміка розвитку сучасної науки потребує активного діалогу, різних позицій, різноголосся ідей, щоб відтворити складний і нестабільний світ.

Отже, можна зробити висновок, що у підсумку своєї еволюції наука стає схожою на філософію, в ній починає домінувати плюралізм ідей, що є підґрунтям для більш тісної взаємодії філософії та науки. Проблема єдності, інтеграції філософського та наукового знання потребує подальшого ґрунтового дослідження.

Список літератури:

1. Бекон Ф. О принципах и началах / Ф. Бекон // Соч. в 2-х т., М.: Прогресс, 1978. – С. 201-212.
2. Гегель Г.В.Ф. Сочинения / Г.В.Ф. Гегель. – Соч., т. IX. – М.: Прогресс, 1932. – 302 с.
3. Зотов А.Ф. Феномен философии: о чем говорит плюрализм философских учений? // Вопр. филос. – 1991. – № 12. – С. 14-21.
4. Степин В.С. Основания научного поиска и научные революции / Сущность и социокультурные предпосылки революций в естественных и технических науках (матер. «круглого стола») // Вопр. филос. – 1985. – № 7. – С. 67-82.
5. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Ж.-Ф. Лиотар. – (пер. с франц. Н.А. Шматко, «Институт экспериментальной социологии»). – М.: Изд. «Алетейя» – СПб, 1998. – 210 с.
6. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – М.: Прогресс, 2001. – 102 с.
7. Поппер К. Логика и рост научного знания / К. Поппер. – М.: Прогресс, 1983. – 605 с.
8. Лакатос И. История науки и ее рациональные реконструкции / Структура и развитие науки: Из Бостонских исследований по философии науки. – М.: Прогресс, 1978. – 240 с.
9. Фейерабэнд П.К. Избранные труды по методологии науки. – М., Прогресс, 1986. – 542 с.
10. Лекторський В.А. Философия, наука, «философия науки» // Вопр. филос. – 1973. – № 4. – С. 108-121.

Шевчук С.Ф.

Житомирский национальный агроэкологический университет

ПЛЮРАЛИЗМ В ФИЛОСОФИИ И НАУКЕ

Аннотация

Определяется содержание понятия «плюрализм» посредством сравнения с монизмом. Плюрализм философских учений констатируется как особенность, которая всегда отличала философию от науки. На основании анализа этапов становления позитивистской философии науки выявлена направленность эволюции представлений о науке от монизма к плюрализму. В постпозитивизме плюрализм проявился в тенденциях к ослаблению методологического радикализма, установках на анализ значения социокультурных факторов и исторического контекста науки, идеях гуманизации науки и теоретического плюрализма. В заключении речь идет о том, что плюрализм присущ не только философии, но и науке на высших ступенях ее развития и о сближении философии и науки.

Ключевые слова: плюрализм, монизм, наука, философия, позитивизм.

Shevchuk S.F.

Zhytomyr National Agroecological University

PLURALISM IN PHILOSOPHY AND SCIENCE

Summary

The paper defines the concept of 'pluralism' through comparison with monism. Pluralism of philosophical doctrines is acknowledged as a feature that has always distinguished philosophy from science. Transition of science knowledge evolution from monism to pluralism is observed on the basis of analysis of the formative stages of positivist philosophy of science. In postpositivism pluralism manifested itself in tendency to mitigate the methodological radicalism, orientation to analysis of socio-cultural role and historical context of science, ideas of science humanization and theoretical pluralism. The conclusion is about pertaining of pluralism not only to philosophy but also to science at higher levels of its development, as well as about convergence of philosophy and science.

Keywords: pluralism, monism, science, philosophy, positivism.